

Håndværk og design

– et fag *med* erindring og *i* forandring

Af Mette Jørgensen, underviser i Håndværk og Design på Blaagaard/KDAS

Hvad kunne man ønske for faget? Hvilke visioner kan opstilles for håndværk og design? Hvordan skal vi forholde os til et nyt fag, der bygger på to gamle? Hvordan finder vi balancen mellem at vægte erindringen og skabe forandringen? Blev det et smukt barn?

Man må konstatere, at fødslen har været både langvarig og kompliceret, det har taget over 10 år fra nyheden om det nye "barn" slap ud, til det i 2016 er en realitet på alle skoler. Tankevækkende, når man ved, at en hel skolereform eller en læreruddannelse kan skabes og iværksættes efter et års forberedelse. Undervejs i barselsprocessen er der kommet formåls- og indholdsbeskrivelse til af flere omgange, uden at de har nået at blive sat i værk i større omfang. Alt i alt ikke nogen rolig periode for hverken forældre eller barn. Nu står vi så her med en spritny skolereform, en næsten lige så ny læreruddannelse og det nyfødte fag: håndværk og design.

Faget er beskrevet med nye gældende læringsmål,¹ og hvad enten vi opfatter dem som forenklede eller for udviklede, er det dem, vi skal styre efter fremover.

Så hvad ser vi, når vi kigger ned i vuggen til den ny?

I denne tekst vil jeg prøve at drysse en række ønsker udover det spæde barn, for at styrke det til fremtiden. For jeg ønsker virkelig, at faget bliver levedygtigt og kan vokse sig sundt og stærkt og blive til en aktiv spiller i den danske folkeskole.

På den anden side af murene

Måske skulle man starte et helt andet sted og kigge udover skolens mure, ud i det virkelige liv. Både det, der er virkelig virkeligt og det, der foregår i cyberspace, for her sker der noget, noget der også kunne angå håndværk og design.

---

¹ UVM – Håndværk og design: <http://ffm.emu.dk/maal-struktur/praktiske-musiske-fag/haandvaerk-og-design>

Det første, jeg får øje på, er en masse børn, unge og voksne, der har lyst til at arbejde med deres hænder og dermed sætte deres eget præg på omgivelserne. "Jeg skaber, - altså er jeg", kunne være overskriften for denne gruppe. Ikke nødvendigvis i forbindelse med et erhverv, men som en større eller mindre del af deres liv i øvrigt. Her ses en uhøjtidelighed, en lyst til at kaste sig over forskellige former for materialer og teknikker helt spontant, uden at støtte sig til "plejer". Denne tilgang giver meget forskellige former for resultater, som ikke altid er lige vellykkede, men glæden og uimponeretheden er en bærende kraft. For nogen kan de første hovedkulds forsøg være dem, der senere kalder på fordybelse, og jeg ser rigtig mange der er det, man kunne kalde professionelle amatører.

Det andet, helt konkrete, der falder mig i øjnene, er mængderne af garn! Hallo, indenfor strik og hækling er der da lige et område, der i den grad er blomstret op i dette årtusinde. Ja, jeg ved godt, at mange af os aldrig rigtig har lagt strikkepindene til side, men at så mange nye strikkere og hækklere skulle komme til, er i hvert fald en glædelig overraskelse for mig. Strikningen dyrkes ikke kun derhjemme i sofaen, men også i nye fællesskaber som strikkecaféer og nørkleklubber, og det er ikke længere et særsyn at se strikkere i alle aldre strikke offentligt. Nye events og festivaler er vokset op omkring håndværket. Fanø Strikkefestival havde over 10.000 besøgende i 2014, en ny strikkeevent er opstået på Bornholm og World Wide Knit in Public Day (WWKiPDAY) er blevet en verdensomspændende, årligt tilbagevendende begivenhed.²

Umiddelbart finder man ikke en pendant til det tekstile område indenfor træ og metal, hvor man samles i bygge/snitte- eller smedegrupper efter arbejdstid. Det skulle da lige være i den virtuelle verden, som vi vender tilbage til lidt senere.

Der er også tydeligt, at der i de senere år kommet et øget fokus på håndværk og ikke mindst håndværksuddannelserne, måske af frygt for at vi kommer til at mangle uddannede håndværkere i fremtiden. Murer, og socialdemokratisk politiker, Mattias Tesfaye har gjort sit for at sparke gang i diskussionerne, og han har slået et tiltrængt slag for feltet med sin debatbog "Kloge hænder, et forsvar for håndværk og faglighed".³ Det er bestemt ikke alt, jeg er enig med ham i, fx er hans syn på faget i folkeskolen og på læreruddannelsen noget ensidig, men jeg er helt enig i bogens pointe: "Danmark bliver

---

² <http://www.wkipday.com/>

³ Tesfaye, Mattias (2013): *Kloge hænder, et forsvar for håndværk og faglighed*, Gyldendal.

dummere og fattigere uden godt håndværk og en stærk faglighed. Derfor bør samfundet respektere og udvikle den viden, der ligger gemt i de kloge hænders praktiske arbejde".

Rundt om i landet er to af de store danske designere, Børge Mogensen og Hans J. Wegner, blevet fejret behørigt i 2014 i anledning af deres respektive 100 års dag. Med deres vision om at skabe prisbillige kvalitetsmøbler til folket, kan de stadig inspirere kommende håndværkere og designere. I et samarbejde mellem Københavns Tekniske Skole (KTS) og Kunstmuseet Trapholt i Kolding har man gennem syv år opbygget en tradition for at arbejde sammen om et årligt tværfagligt projekt under overskriften "Skud på stammen", hvor både færdiguddannede og lærlinge, i samarbejde med erfarne designere, udfordrer traditionerne indenfor dansk møbeldesign. I 2014 var temaet "Over strengen" og det handlede om at udfordre det, vi kender som dansk design og at byde de to herrer, Mogensen og Wegner, modstand for alvor. Spændende at se hvad der kommer ud af det, i hvert fald er det nu igen blevet attraktivt at uddanne sig til møbelsnedker.

De sociale medier

Vender man så blikket mod de sociale medier som fx Facebook, Instagram, Pinterest, blogs og lignende, som i dag er blevet en integreret del af vores hverdag, vil man se, at de i den grad har virket som en vitaminindsprøjtning på området. Virtuelt er det nu muligt at dele interessefællesskaber og udveksle inspiration i en grad, vi ikke tidligere har kendt. Her finder interesse grupper også for sløjdfolk i form af "Traditionelt træhåndværk", "tälja" og meget mere.

De billedbårne medier er som skabt til at vise "hvad man gør" til andre og ud at dette er begrebet DIY (do it yourself) vokset. Her kan man med enkle instruktioner fortælle og vise andre, hvordan man har fremstillet et og andet. Dermed er der ikke tale om kopiering, men foræring, videndeling og virtuel mesterlære. Det er enkelt at oprette en lille e-shop og dermed afsætte sine egne idéer og produkter, uden at skulle investere en formue på forhånd. Det er en hurtig måde afklare på, om iværksætteriet kan bære, og er ideen god nok, kan du i princippet sælge til hele verden.⁴

I kølvandet af dette er der også skabt en interesse for uformelle

---

⁴ I Danmark kunne det være via AMIO <http://www.amioamio.com/da>, I England Folksy: <https://folksy.com/>, i Sverige Jabbo: <http://www.jabbo.se/> eller Nordic Design Collective: <http://www.nordicdesigncollective.se/>

markedspladser eller pop up butikker, hvor designere og håndværkere går sammen, hvad enten de nu er uddannede eller selvlærte. Upcomers og Finderskeepers⁵ er således eksempler på konkrete steder eller platforme, hvor det er muligt at præsentere sig selv, teste sine ideer og måske endda sælge. Det er tydeligt, at her er både publikum og udstillere unge, og formsproget og ordvalg er nutidigt. Et konkret eksempel er, at standholderne opfordres til fællesskab ved at lave et mashup på egne produkter og et fælles tema som #TribalChristmas⁶ på Up Commers i Vejle (november 2014). På disse markeder finder man i høj grad både håndværk og design i form af smykker, tøj og brugsting i et væld af materialer. Men også større ting, som møbler og forskellige former for upcyclings produkter, er med i udvalget.

Ser man væk fra den mere merkantile tilgang støder man på udsagnet: "Craft + Activism = craftivism"⁷ der efter sigende skulle stamme fra Betsy Greer,⁸ der i 2004 skrev en eksamensopgave fra Goldsmiths College, University of London, der omhandlede DIY kulturen og samfundsudviklingen.⁹ Ved at bruge håndværket på en utraditionel måde, og fremstille budskaber i konkrete materialer og teknikker, blev en ny form for aktivister synlige i bybilledet.¹⁰ Der er en afvæbnende uskyldighed i broderede eller strikkede udsagn, som virker helt anderledes humoristiske på beskueren end en spraymalet graffiti. Ofte behøver der endda ikke at stå noget, alene det at pakke et helt træ ind i strik, eller at hækle et omslag til et gelænder, kan opfattes som en kreativ kommentar til det moderne liv. Andre kunstnere eller aktivister har arbejdet med ganske små værker, som perleplader og HAMA perler, der er blevet monteret højt oppe i gadebilledet. Alligevel er de blevet til attraktive samlereobjekter, der ikke har fået lov til at hænge længe.¹¹

Thomas Dambo arbejder i træ og han er blevet kendt på sit projekt "Happy City Birds", hvor farvestrålende træfuglehuse, produceret i samarbejde med fx børnegrupper er opstillet rundt omkring i byen, med det formål at gøre fuglene

---

⁵ <http://finderskeepers.dk/>

⁶ Mashup er, når man tager forskellige elementer og sætter sammen til nyt. Tribal kan i denne sammenhæng oversættes med stamme eller folkefærd og her ønsker markedet at hylde diversitet, håndværk, tradition og den kæmpemæssige inspirationskilde fra verdens folkefærd og deres "tribal craft".

⁷ <http://craftivism.com/about/craftivism-definition/>

⁸ Engström, Frida Arnqvist (2014): *Gerillaslöjd, garngraffiti, DIY og den handgjorda revolutionen* (s. 104), Hemslöjdens Förlag.

⁹ Samme tema har Marie Koch behandlet i sin Ph.d. fra Åbo Akademi i Finland: *Jeg strikker, derfor er jeg, om læring og identitet i uformelle læringsrum*, se Marie Koch: <http://www.mariekoch.dk/>

¹⁰ Eksempler på craftivister: Broderi: Blød lykke: <https://www.facebook.com/softhappiness>

¹¹ www.oepscrew.com

lykkeligere. En anden, mere anonym træmand er Bert, hvis værker er dukket op i København i forbindelse med det omfattende metrobyggeri.¹² Bert skruer farvestrålende klodser og figurer (hvoraf nogen ligner lyserøde bryster), op på byggepladserne og forklarer selv projektet således: ”Jeg ville gerne opmuntre folk midt i byens byggerod, der kun er blevet værre siden 2009. Da jeg startede, skulle jeg lede efter steder at opsætte mine ting. Nu skal jeg være opmærksom på at opsætte værkerne de rigtige steder, for ellers gør de ikke en forskel”. Selvom det i princippet er ulovligt, det Bert gør, fungerer det i samdrægtighed med både metroselskab, bygningsarbejdere og københavnere.

Det enkle og det nære

Bæredygtighed og interessen for det enkle liv, hvor vi genanvender og er opmærksomme på at udnytte ressourcerne, er blevet aktuel, ikke mindst på baggrund af finanskrisen i 2007, og det ser ud som om at interessen har bidt sig fast. Vi ser det i medie billedet, hvor Frank Erichsen (alias Bonderøven) for længst er flyttet ind i den bedste del af sendefloden, efterfulgt af programmer som "Mit genbrugshjem" og andre mere flygtige projekter. Nye bogudgivelser omhandler temaer, hvor man laver sin egen æblemost og koger grød i en høkasse, plantefarver garn eller bygger møbler af aflagte træpaller.

ReRagRug er en svensk designduo, der startede med at udvikle 12 forskellige tæpper, i forskellige teknikker, men alle sammen af kasserede materialer. Nu turnerer tæpperne rundt på udstillinger og flere af dem er sat i systematisk produktion.¹³

Hvis man synes, at ovenstående virker lidt tilbagestræbende, så kunne man vende sig mod en anden gruppe af håndværkere og designere, der har sluttet sig sammen i såkaldte FabLabs eller Fabrication Laboratories. Her byder man den moderne teknologi indenfor i form af laserskærere, 3D printere og CNC fræsere og skaber plads for kreativitet i højteknologiske værksteder, som gør det muligt, hurtigt, at omsætte ideer til fysisk form. Her arbejder man praktisk med innovation igennem prototyping, produktudvikling og idégenerering. For at være medlem af et sådan arbejdsfællesskab, og få gratis adgang til maskiner og udstyr, forventes det, at man deler sine opfindelser og erfaringer med de andre.

---

¹² Bert: <http://copenhagenbert.blogspot.dk/>

¹³ <http://reragrug.blogspot.dk>

Den britisk-amerikanske forfatter og entreprenør Chris Andersson har beskrevet fænomenet med denne form for værkstedskollektiver, i sin bog : "Makers – den nye industrielle revolution". En af pointerne i bogen handler om, hvordan man bruger færre ressourcer, når man arbejder på denne måde, end det traditionelle produktionsvirksomheder kræver. En anden pointe omhandler dette, at vi alle kan komme tættere på fremstillingsprocesserne, ved hjælp af teknologierne og derfor siger han det således: ”Lige om lidt er vi alle sammen designere, så kan vi lige så godt blive gode til det.”¹⁴

Tilbage til skolen og det nye barn

Hov, det blev en længere omvej inden vi nu vender tilbage til skolen, og vurderer om det spæde barn i mellemtiden er blevet skolemodent?

Min største vision vil være, at vi bruger noget af al den energi, glæde, idérigdom og virkelyst, der findes uden for skolen og fører den med ind i faget. Vi skal lade os inspirere af det, der foregår på håndværks- og designområdet, hvor grænserne mellem fag og udøvere nedbrydes og ikke opretholde en lille lukket tidslomme, som kun vi selv ved hvor er. Faget skal ikke opbygge en besynderlig konstruktion, hvor alle opgaver skal kunne løses i både bløde og hårde materialer, eller andre begreber, som ingen uden for skolens mure kender til, eller forstår meningen med.

Vi skal stadig respektere håndværket og ikke forfalde til lette løsninger med limpistoler og pailletter, men rammesætte processerne på andre måder, der gør det muligt at lykkes. Vi skal turde give os i kast med teknologien og udnytte de nye muligheder den kan give, uden at det betyder, at bordskåneren nu blot printes ud på en 3D-printer. Vi skal slå dørene op i mere end en forstand. Vi skal ud og se hvad der sker, besøge værksteder og udstillinger, og vi skal lukke verden ind i skolen.

Jeg vil derfor ønske...

at lærerne vil indgå i et fordomsfrit samarbejde om faget, hvor de er oprigtigt nysgerrige på hinandens kompetencer og har mod på en fælles udvikling mod stærke fagteams.

at ledelsen bakker op om det nye fag ved at være lydhøre overfor de ressourcer, der skal til, hvad enten det handler om efteruddannelse, materialer eller indretning af lokaler.

---

¹⁴ Anderson, Chris (2012): *Makers – Den nye industrielle revolution*, Lindhardt og Ringhof.

at eleverne bevarer glæden ved faget og føler det nutidigt og nærværende.

at forældrene bliver nysgerrige på fagets potentialer og får lyst til at involvere sig i konkrete projekter.

at faget får lov at udvikle sig og finde sin nye form og ikke blot fastholdes i en stram mål- og rammestyret, men at design og håndværk smelter sammen på en naturlig måde.

at lære- og designprocesserne i faget finder en form, hvor fokus flyttes fra den enkelte over til processer, der kan udføres i fællesskab og med en bruger i centrum.

at værkstederne folder sig ud som spændende læringsrum, der giver nye og afvekslende muligheder for aktiviteter, både knyttet til faget, men også som en del af hele skolens liv.

at IT og de nye teknologiske hjælpemidler indgår naturligt og parallelt i faget, uden at den håndværksmæssige viden og de håndværksmæssige færdigheder afskaffes.

at den materielle kultur bevares og formidles til eleverne, som det fundament faget bygger på og det, der sætter rammen for undervisningen.

at nye fællesskaber kan opstå på tværs af hele landet, og landsdækkende projekter genoplives med udstillinger og events under fælles overskrifter til gensidig inspiration.